

COIN-FREED MACHINES – FRANKEERBRIEVENBUSSEN ?

door Jan Lannoye

Een van de moeilijkste onderwerpen in de geschiedenis van de mecanotolie is de studie over en het verzamelen van poststukken die gefrankeerd zijn door machines waarbij na inworp van één of meerdere muntstukken een frankeerafdruk kon bekomen worden.

Waarom is dit moeilijk ? Omdat het allemaal proefmachines waren die slechts korte tijd in dienst bleven. Bovendien is er weinig literatuur over te vinden. De machines waren enkel in trek bij de verzamelaars die hiervan op de hoogte waren maar het grote publiek volgde niet.

Dit was ook het geval met de M.B.L.E. proefmachine die opgesteld stond in de publieke ruimte van de lokettenzaal van het postkantoor BRUSSEL 1 (Muntcentrum) vanaf 1.8.1957 voor een proefperiode van één maand waarna ze bij een positieve evaluatie op de openbare weg zou worden geplaatst. Dit is echter nooit gebeurd wegens onvoldoende belangstelling.

Belgische Posterijen © Dienstnota E VII 11 - M.B.L.E. prototype 1.8.1957

POSTERIJEN	Dn	1.8.1957	E	VII	11
------------	----	----------	---	-----	----

FRANKERING EN AFGIFTE VAN DE BRIEFWISSELING
Frankeerbrievenbus met afdrukken van 2F

Bij de verdere verwezenlijking van zijn plan, het land met allerhande automatische apparaten uit te rusten, heeft het Bestuur een prototype van frankeerbrievenbus in de publiekzaal van het kantoor Brussel 1 in dienst gesteld. Na een proefperiode van een maand zal het toestel op de openbare weg worden geplaatst.

Deze brievenbus beantwoordt aan de volgende karakteristieken :

A. Gebruik

In de bus mogen brieven gepost worden voor :

- België en het Groothertogdom Luxemburg (maximumgewicht: 50 g);
- Nederland (maximumgewicht : 20 g).

De afmetingen van de brieven mogen niet groter zijn dan : 235mm lengte; 180mm breedte; 7mm dikte.

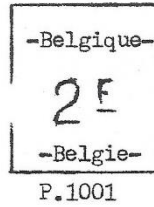
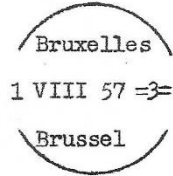
B. Werking

1. Twee stukken van 1F insteken;
2. De brief in de lengte met het adres naar boven in de bus schuiven;
3. De manivel volledig overhalen.

1.8.57 E / VI / 7

C. Stempel- en frankeermerken

De bus frankeert de brieven en stempelt ze af door onderstaande merken op de zendingen af te drukken :

Het cijfer dat in het stempelmerk tussen aanhalings-tekens voorkomt, duidt de volgorde van de lichte aan. Tijdens de proefperiode te Brussel 1 zal die aanwijzing nochtans niet gebruikt worden daar de bus alle uren wordt gelicht.

© Gazet van Antwerpen – 8 augustus 1957

TIME IS MONEY...

Het gezegde indachtig dat tijd geld is, heeft het bestuur der Posterijen een automatische afstempelaar in gebruik gesteld, waarvan men zich reeds op het postkantoor van het Muntplein te Brussel kan bedienen. Geen lang aanschuiven meer voor het winkeltje voor een postzegel. Men steekt 2 frank in het apparaat samen met de briefomslag. Men haalt een handle over aan de rechterkant en uw brief wordt automatisch gefrankeerd.

Verschillende filatelisten hebben in hun studies melding gemaakt van deze machines maar in de door mij geraadpleegde publicaties is er nooit een brief getoond, wel werden er datums vermeld van teruggevonden brieven. Volgens Xhaflaire & Haubruge waren afdrucken van deze machine zeer zeldzaam (RRR). Volgens de dienstnota was de machine enkel geschikt voor het tarief 2F (geldig van 15.12.1952 tot 30.09.1957).

Op 1.10.1957 ging echter het tarief in voege van 2,50F voor een enkelvoudig port binnenland. Volgens F. De Groote zou er op 9.10.1957 een brief gefrankeerd zijn met 2.50F. Dit betekent dat het muntsysteem van de machine aangepast werd voor munten van 1F en 50c en dus ook dat de proefperiode verlengd werd tot minstens 3 maanden.

Hierbij een overzicht van de studies van:

F. XHAFLAIRE & C. HAUBRUGE

D. ACKET

F. DE GROOTE & KAT

W. VAN RIET

Studie F. Xhaflaire & C. Haubruge

Mecanotelistische Kroniek XXIII blz.87 (Belgische Filatelie aan de Rijn)

4. MERK "M.B.L.E." (België)

De letters M.B.L.E. zijn de initialen van de firma "Manufacture Belge de Lampes et du matériel Electronique" (Brussel).

Een machine van deze firma, met het identifikatiemerk P.1001, werd in 1957 in het centraal postkantoor te Brussel op proef gebruikt.

Het betrof een automatische frankeerbrievenbus die ter beschikking van het publiek gesteld werd.

De afdruk van dit toestel, in Fig. 36

voorgesteld, bevat :

- een Vign. met de legende F/N, Val. samengesteld uit een cijfer gevolgd door de letter F.

De afdrucken die we hebben kunnen onderzoeken hadden de waarde 2^F ; we veronderstellen dat het een machine met een vaste Val. betrof, die de brieven aan het normaal tarief van deze periode (eenvoudige port) frankeerde.

- een Dat. SC (28mm diameter); met kroon die links en rechts van de datumaanduidingen onderbroken wordt (uiteinden van de bovenste boog bevinden zich op 13mm afstand van de uiteinden van de onderste boog).

De aanduiding van de datum vermeldt de maand in Rm. cijfers ; ze wordt gevolgd door een blokje dat het uur vervangt en de vorm heeft van een vierkant met 4mm zijde.

De afdrucken van deze machine zijn zeer zeldzaam (RRR).

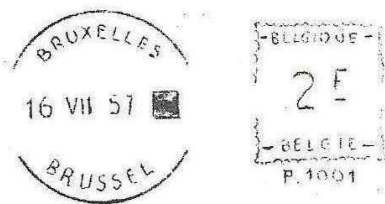

Fig. 36

Vervolg Nr XXIII

Blz. 87, §4, bijvoegen : De machine M.B.L.E. P.1001 (Fig. 36) werd aangetroffen met datum van 9 X 57 en met de Val. 2.50 ^F die vermoedelijk de Val. 2 ^F die we vergemeld hadden, vervangen heeft bij het verhogen van het tarief voor brieven (gewoon port) in deze periode. Het op proef gebruiken van deze machine in het centraal postkantoor van Brussel heeft dus minstens een duur van 3 maand gekend, de afdruk (Val. 2 ^F) die we mochten onderzoeken droeg de datum van 16 VII 57.

Studie Xhaflaire & Haubruge: XXXII – addendum – erratum nr.1 *

Vervolg Nr XXIII (Postadministratie: frankeremachines; Vign. met identificatieletter P Blz. 87, rubriek 4. Merk "M.B.L.E." (Fig. 36), bijvoegen op het einde van de tekst:

De Heer Henri Smets deelt ons interessante inlichtingen mede betreffende deze machine, in het maandblad van de "Club Royal Philatélique Bruxellois" (Nr 76-Október 1957, Blz. 3) et uittreksels van de filatelistische kroniek in het dagblad "La Métropole":

"Een vernieuwing op het gebied van frankering"

De Postadministratie van België heeft, bij wijze van proef, een frankeringsbrievenbus in gebruik genomen van een volledig nieuwe opvatting.

Dit apparaat laat toe door simpele invoering van 2 stukken van 1 Fr, in één operatie alle brieven met een port van 2 Fr, te posten en te frankeren, zonder over postzegels te beschikken.

De franker postbus is voorlopig te werkgesteld bij de Centrale Post Dienst van Brussel, Muntplaats. Andere bussen zullen later in verschillende steden geplaatst worden. (*)

Het gebruik is zeer eenvoudig. De brief wordt automatisch gefrankeerd en gepost (een postbus bevindt zich onder het mecanisme). De doos frankeert slechts één brief per keer. Het is zeer belangrijk de brief juist in te brengen, t.t.z. in de lengte zin, met het adres naar boven. De doos aanvaardt slechts brieven met een port van 2 Fr en waarvan de afmetingen de 235 mm lengte en de 180 mm breedte en 7 mm dikte niet mogen overschrijden."

(*) N.v.d.R.: Wij kennen geen ander apparaat van dit type welke geïnstalleerd of als proef geplaatst werd in een andere stad.

Studie Xhaflaire & Haubruge: XXXII-12e – addendum – erratum nr.12 *

Studie D. Acket

De Postmechanisatie in België 1905 – 1985 – blz. 42

S.M.B.L.E. (België) - Identificatienummer P 1001

Machine gemaakt door Manufacture Belge de Lampes et Matériel Electronique te Brussel.

In 1957 werd deze machine op proef gesteld in Brussel voor publiek gebruik.

Waarschijnlijk betrof het een machine met vaste waarde-afdruk van 2 fr. (enkelvoudig briefport).

Het waardevignet was een getande rechthoek onderbroken aan beide zijden met legende Belgique bovenaan en België onderaan en identificatienummer P 1001 buiten het vignet onderaan.

Datumstempel: enkelring van 28 mm - de ring is links en rechts onderbroken - en na de datumaanduiding komt een vierkant blokje [i.p.v. de uuraanduiding]

De privégebruiker kon de brief in de gleuf van de machine brengen en na inworp van 2 fr. kwam het franker-vignet op de brief. Onder de machine was een brievenbus voor het posten

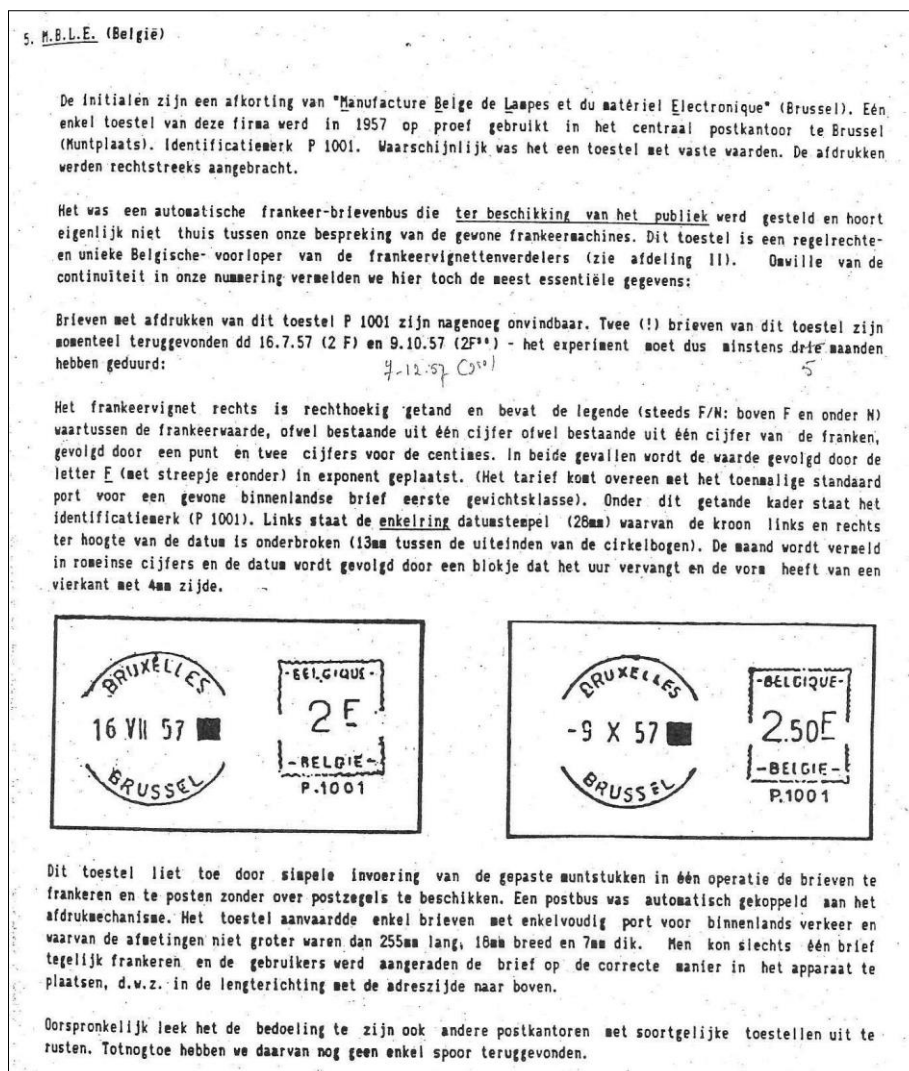

Studies F. De Grootte & KAT

Het tijdschrift KAT 87 vermeldt op blz. 78 ook een afdruk van 2.50F

De studie van F. De Grootte dd. 07/03/1988, "Deel 1 Loket en Taks" blz. 29 vermeldt beide.

Besluit:

F.Xhaflaire & C.Haubruge: vermelden geziene datums van 16 VII 57 (2F) en 9 X 57 (250F)

D.Acket vermeldt dezelfde datum 16 VII 57

F. De Groote & KAT vermelden ook dezelfde twee datums (mogelijks ook 7 XII 57 ??)

W. Van Riet beperkt zich in Marcorama 1989 op blz. 72-73 tot het hertikken van de Do.

Blijkbaar zijn er nooit meer dan 2 brieven gezien en de afbeelding hieronder van een brief uit mijn archief is dus een niet eerder vermelde datum van 30 VIII 57 !

© verzameling Jan Lannoye

Er moeten echter nog omslagen bestaan en hierbij een oproep om dit te melden aan het archief voor frankeermachines van België www.frankeermachinearchief.be

Bronvermelding:

Alle studies en documenten uit eigen verzameling uitgezonderd de addenda van pag.4 gemarkeerd met een sterretje die bezorgd zijn door Lucien Van Hecke.

E-mail auteur: jan.lannoye@telenet.be

ANDERE COIN-FREED MACHINES

In mijn studie 'Brieffrankeermachines Wat voorafging!' komen de machines van Di Brazza uit 1897, Christian Heiberg Kahrs uit 1900, Nils Aall Krag & Karl Kristian Uchermann uit 1903, Arthur H. Pitney & Eugene A. Rummler uit 1903 en Nils Aall Krag & Gustav Adolph Hansen uit 1904 uitgebreid aan bod.

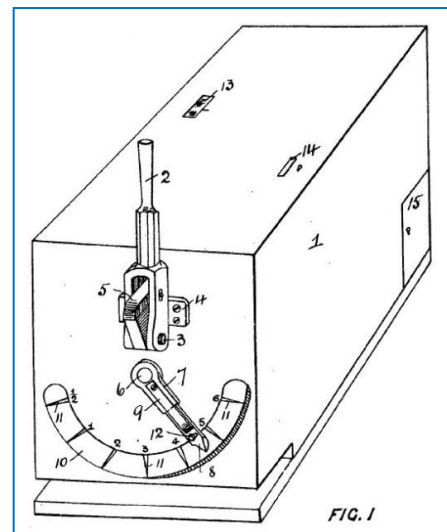
Naast deze voornoemde machines zijn er ook nog enkele andere te bepreken, sommige bekend en andere toch zeer zeldzaam.

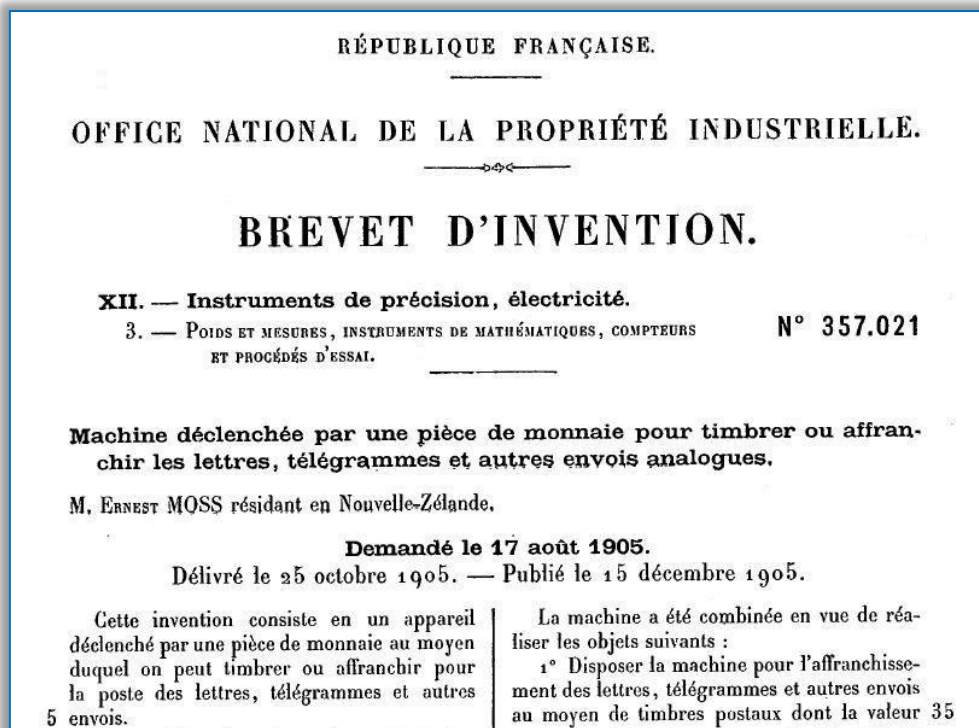
NEW ZEALAND – THE MOSS MACHINE - 1904 COIN OPERATED POSTAL STAMPING MACHINE

Ernest Moss uit Christchurch verkreeg in maart 1904 een patent voor zijn machine type nr. 1. De eerste officiële vermelding staat in een rapport van de "General Postmaster Sir Joseph Ward" op 21 juni 1904. Hij schrijft dat er recent niet minder dan drie prototypes aangeboden zijn aan het bestuur van de posteries om te testen. Slechts één van de drie types werd goed genoeg bevonden om in de praktijk uit te testen in de inkomhal van het hoofpostkantoor te Christchurch gedurende veertien dagen en daarna drie weken in Wellington. Als eerste datum wordt 31 maart 1904 vooropgesteld.

De omschrijving van de werking is opmerkelijk in die zin dat de machine een afstempeling kon plaatsen na het inwerpen van een muntstuk (*1d.-in-the-slot stamp-vending machine*).

Ernest Moss richtte de "Automatic Stamping Co. Ltd." op die kort nadien opgeslorpt werd door de "Automatic Franking Machine Co. (N.Z.) Ltd."

Op 17 augustus 1905 werd door Ernest Moss bij het Nationaal Bureau voor Industriële Eigendomsrechten in Frankrijk een aanvraag voor een patent ingediend. Dit werd goedgekeurd en afgeleverd op 25 oktober 1905 en gepubliceerd op 15 december 1905.

Het betrof *'Een machine die ontgrendeld wordt door het inwerpen van een muntstuk om brieven, telegrammen en andere gelijkaardige zendingen te frankeren.'*

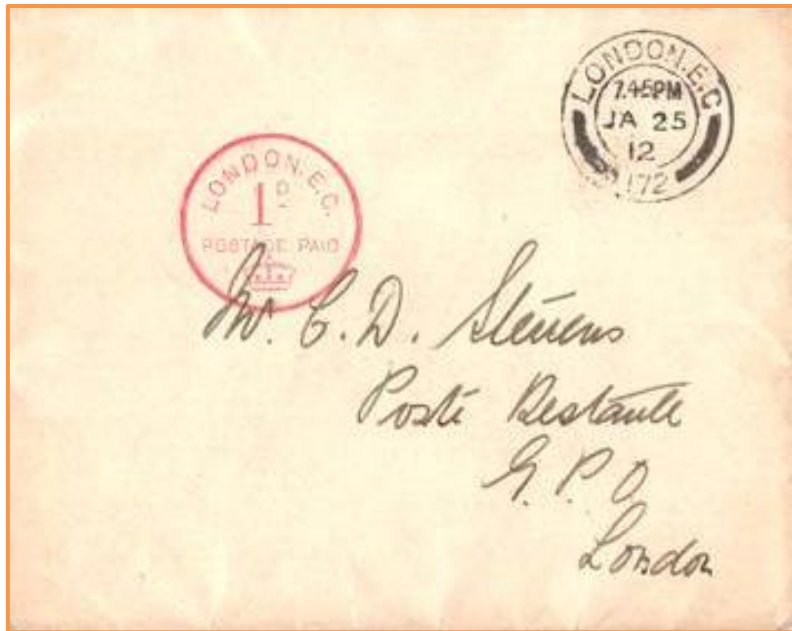
Men gebruikt hier ook het woord *'timbrer'* vandaar ook de machinenaam *'timbreuse'*.

GREAT BRITAIN – THE WILKINSON MACHINE COIN-FREED POST BOX

Op basis van het ontwerp van Carle Bushe die in augustus 1884 een Brits patent bekwam heeft Frederick Wilkinson uit Braintree, Essex een machine ontworpen en laten fabriceren door de *'Automatic Stamp Selling Machines Ltd'*.

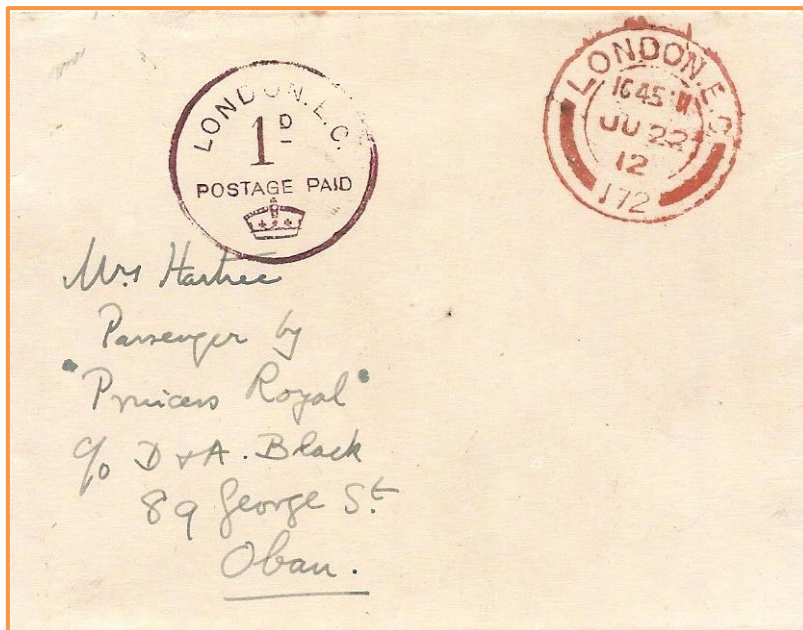
Het was een *'penny-in-the-slot'* model wat wil zeggen dat door een penny in een gleuf te werpen het mechanisme vrijgemaakt werd. De te frankeren brief werd intussen in de machine geschoven en via een roterende hendel werd een ronde 1 penny gummi afdruk geplaatst. Nadien voorzag een postbeambte deze brieven van een zwarte of rode datumstempel.

De machine werd op 25 januari 1912 op proef geplaatst in de publieke ruimte van de King Edward Building waar het hoofdkantoor *'General Post Office'* in Londen gevestigd was. De proefperiode liep af op 31 augustus 1912 wegens te weinig belangstelling. Alle gekende poststukken hebben een poststempel van *'LONDON E.C. 172'*.

© scan Deutsche Postautomation studiekering

Eerste dag 25 januari 1912 als Poste Restante in het General Post Office gedeponeerd. Er zouden op de eerste dag ongeveer 1.060 brieven behandeld zijn, voor het grootste deel voor filatelisten die op deze primeur afgekomen waren (slechts één omslag heeft als poststempel 'LONDON E.C. 73') Nadien viel het aantal brieven terug tot enkele stuks per dag.

© verzameling Jan Lannoye

Echt gelopen brieven zijn veel zeldzamer waaronder deze brief verzonden op 22 juni 1912 vanuit het General Post Office naar George Street 89 te Oban (West-Schotland), bestemd voor Mr. Hartree die als passagier aan boord van de 'Princess Royal' onderweg was.

**EGYPTE – THE NESSIM MACHINE
COIN-FREED MACHINE FOR PUBLIC USE**

© verzameling Jan Lannoye

Deze machine die ook met muntstukken werkte zoals de voorgaande types is een uitvinding van N.C. Nessim en werd gefabriceerd door de firma van Heinrich H. Klüssendorf in Berlijn-Spandau.

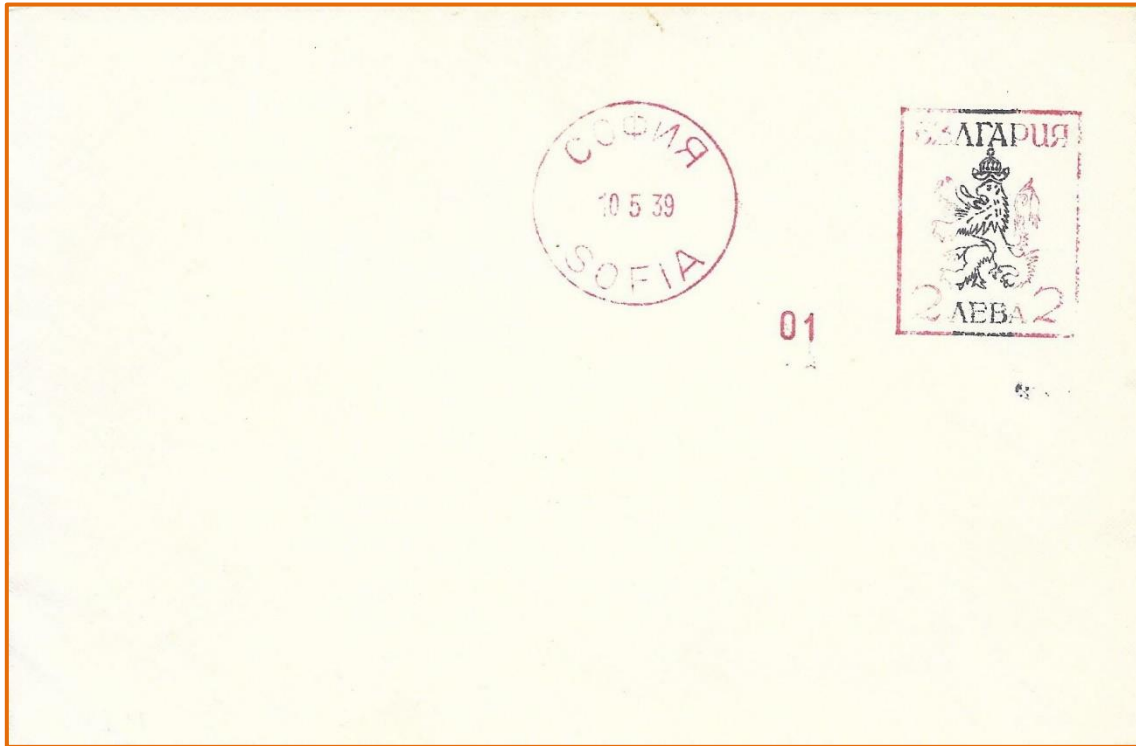
Zij werd opgesteld op proef als self-service machine in de publieke ruimte van het Central Post Office in Caïro van 1 januari 1934 tot 25 mei 1934. Na het afsluiten van de proefperiode werd de machine teruggestuurd naar de fabrikant, einde verhaal.

Deze eerste dag omslag werd door een bekende Egyptische filatelist aangemaakt als een zending voor drukwerk binnen Caïro, correct gefrankeerd met een stempel van 1 millieme en bijkomend een postzegel Yvert nr.69 van 1 millieme.

De heer E.L. Angeloglou was lid nr.187 van de Club Philatelique d'Egypte en tevens agent van het tijdschrift L'Echo de la Timbrologie en afgevaardigde voor Yvert in Egypte.

(met dank aan Ronny Van Pellecom voor de bijkomende informatie)

THE BULGARIA - SOFIA MACHINE COIN-FREED POST OFFICE METER MACHINE

© verzameling Jan Lannoye

Deze blanco omslag, niet verzonden, telnummer '01' heeft als datum 10 mei 1939.

Volgens The Meter Postage Stamp Catalogue van S.D. Barfoot & W. Simon uit 1953 zou er minstens één machine in gebruik geweest zijn in het hoofdpstkantoor te Sofia – Bulgarije rond 1938. De waarde van de afdruk was 2 leva.

Volgens The International Postage Meter Stamp Catalog van J.A. Hawkins & R. Stambaugh, actueel tot vandaag op wikibooks, is dit een onbekende machine. Er wordt een afbeelding getoond met telnummer '04' en datum 14 mei 1939.

© I.P.M.S.C.

Over deze machines is nog niet alles gekend, ontdekkingen zijn nog steeds mogelijk.

Bronvermelding: de afbeeldingen uit eigen verzameling of anders vermeld, de bronnen zijn in de tekst vermeld met uitzondering van: Eilert Tommelsstad, Oslo 1970 - Heiner Dürst, Rüsclhikon 1992 - John.C.Mann, London 1972 – Deutsche Postautomation.